ASTROLOGIE EN MUZIEK

HET WEZEN DER TOONSOORTEN

Een artikel van
Marc van Delft

2013

ASTROLOGIE EN MUZIEK - HET WEZEN DER TOONSOORTEN

Marc van Delft

MUZIEK EN ASTROLOGIE – DE OERFENOMENEN

Wanneer wij naar de oerfenomenen van de astrologie kijken, de astrologische basisprincipes, namelijk de dierenriemtekens, planeten, elementen en de 3 kruizen van de dierenriem, dan valt op dat we hier de heilige getallen 12, 7, 4 en 3 tegenkomen[1].

Interessant is het feit dat wanneer we naar het toonsysteem kijken, dat we daar dezelfde oerfenomenen ofwel basisprincipes tegenkomen, namelijk de 12 tonen van de chromatische toonladder en de 12 toonsoorten, de 7 tonen van de diatonische toonladder (do-re-mi / C-D-E- etc.) en de 7 toonsoorten, de 4 tonen van het tetrachord (C-D-E-F bv.) en de 3 tonen van de drieklank (C-E(s)-G).

Het gaat hier om heilige getallen, die we bv. ook voortdurend in de Bijbel en de christelijke symboliek ontmoeten, zoals de 12 stammen van Israel, de 12 apostelen, de 7 brieven, 7 zegels, 7 bazuinen en de 7 schalen van toorn uit de Apocalyps, de 4 evangelisten, de 4 dieren, de heilige Drievuldigheid, etc. Ook in andere culturen en religies spelen deze heilige getallen een grote rol, zoals de 7 heilige Rishi's en de 3 oergoden van het Hindoeisme: Brahma, Shiwa en Visjnu.

Het getal 5 speelt overigens een belangrijke rol in de Chinese cultuur, daar kent men 5 elementen, weerspiegeld in de 5 organische processen van de acupunctuur, wat zich weer weerspiegelt in de pentatonische toonladder (de 5-toons-toonladder, de 5 zwarte toetsen van de piano), de basistoonladder van de Chinese muziek. In de mens vindt men het ook terug in de 5 vingers en de 5 tenen.

De 12-heid vindt men ook terug in de mens, in de 12 orgaangebieden van hoofd tot voeten (Ram tot Vissen), de 7-heid van de 7 planeten vindt men terug in de 7 innerlijke orgaanprocessen (bv. zon: hart, mars: gal, saturnus: skelet en milt, Jupiter: lever etc.), de vierheid vindt men terug in de 4-heid van: voeten, buik, hart, hoofd, en de 3-heid vindt men terug in de 3 orgaansystemen, verbonden met de 3 zielekrachten: denken, voelen en willen, en ook in de 3-heid van lichaam, ziel en geest.

Ook is er nog sprake van een 2-heid als oerfenomeen: Ying en Yan bij de Chinezen, man en vrouw. In het lichaam vinden we het in de symmetrie van de linker- en de rechterkant van het lichaam, en in de muziek in de 2heid van de 2 oertonen of 2 oerfuncties: Grondtoon-Dominant, priem-kwint, C-G, de 2 tetrachorden, Vader Hemel - Moeder Aarde, etc.

En natuurlijk is het alomvattende getal 1: God, de mens, Ik, de enkele toon.

[1] Ik ga wat betreft de 7 planeten dan uit van de oude astrologie, van vóór 1770…

De mens als gestolde kosmische muziek

Het is niet zonder rede dat ons toonstelsel uit twaalf halve toonsafstanden in het octaaf bestaat, uit 7 diatonische tonen, uit tetrachorden, uit drieklanken en de basiskwint. Het toonstelsel is niet zomaar een willekeurig verzinsel van een stel natuurkundigen, maar is na een lange evolutie ontstaan vanuit de inspiratie van bezielde muzikanten en grote componisten. Muziek immers. stamt uit dezelfde wereld als waar de planeten en dierenriemsymbolen hun huis hebben: de geestelijke wereld, de godenwereld. In deze godenwereld, de spirituele kosmos klinkt hemelse muziek. De trillingen van de hemelse muziek hebben zich verdicht en zijn gestold: Mens en wereld zijn “gestolde muziek”. De mens is a.h.w. “een muziekinstrument” en als hij als “vlees-geworden muziek” zijnde, met het oor muziek hoort, gaan lichaam, ziel en geest meetrillen, gelijk een lier, door wiens snaartrilling het hele instrument gaat meetrillen. Daarom is de mens zelf a.h.w. ‘de lier van Apollo’…

De mens is volgens Boethius dus een “Musica Humana”. Lichaam en ziel zijn gebouwd volgens kosmisch-muzikale wetten. "De mens is het evenbeeld van God" zegt het Oude Testament. God zelf is klinkende muziek, ofwel: het klinkende wereldwoord, volgens de evangelist Johannes.
God sprak, ofwel: God zong, en zingende ontstond de wereld.
Tolkien spreekt in de Silmarillion ook over zingende goden: De ‘Ainur’, uit wier tonen (samenklanken) de wereld ontstond…
‘De mens als klankharmonie van het scheppende wereldwoord’ heet een van de voordrachtencycli van Rudolf Steiner!
Pythagoras spreekt over ‘de harmonie der sferen’.
Volgens Goethe “klinkt” de zon, in zijn proloog in Faust: ‘Die Sonne tönt nach alter Weise’. (de Zon klinkt op de vertrouwde wijze)

Als de mens zelf hoorbare muziek maakt, is dit echter weer een afspiegeling van de “Musica Mundana” (wereldmuziek), want iedere nacht vertoeft hij met z'n ziel in de geestelijke sterren- en planetenwereld en doet daar weer inspiratie op om als “Musica Humana” (mens-muziek) de “Musica Instrumentalis”: de voor onze oren hoorbare muziek, te creëren. (naar Boethius)
Zodoende is onze muziek een levende afspiegeling van de wereld van de sterren, planeten en de dierenriemsymbolen. En dit uit zich vooral in ons toonstelsel, dat niet voor niets uit twaalf halve tonen en daarom twaalf toonsoorten bestaat, uit 7 diatonische toonladdertonen en de erbij behorende intervallen en toonsoorten, tetrachorden en drieklanken etc.

Vanuit deze visie is de mens de wereld in het klein, ofwel, de wereld is de mens in het groot, de microkosmos weerspiegelt zich in de macrokosmos, zo boven – zo beneden, zo binnen – zo buiten, aldus de oude wijsheid….

Wanneer we nu het toonstelsel gaan onderzoeken en bezien op wat voor wijze de componisten en muzikanten zijn omgegaan met de levende tonenwereld, en we vergelijken de 12-, 7-, 4-, 3-tallige oerfenomenen van de astrologische symboliek met die van het toonstelsel, dan kunnen we frappante overeenkomsten ontdekken…

En het aardige is het, dat we zelfs kunnen ontdekken dat de muziek *het bewijs is* van de astrologische symboliek en van het antroposofisch- of esoterisch mens- en wereldbeeld dat aan de kennis van de astrologie of de astrologische symboliek ten grondslag ligt!

Maar de vraag is natuurlijk: op wat voor wijze kunnen we dat dan bezien, bv. welke toon hangt met welke planeet samen, en waarom, en hoe kunnen we dat beleven en aantonen…

Esotericus, ingewijde en ziener Rudolf Steiner (1861-1925), de geestelijke vader van de antroposofische beweging heeft daarvoor de nodige handvaten gegeven, en zijn ideeën ofwel 'Angaben' zijn nader uitgewerkt door zijn leerlingen of volgelingen.

De zeven Planetentonen

Rudolf Steiner heeft op 17 maart 1908 in München in de vragenbeantwoording van zijn lezing: "Die entwicklung unseres Erdenplaneten im Zusammenhang met den Menschen" (Abdruck in Bibl.-Nr. 98) de 'Angabe' gegeven van de samenhangen tussen toonladdertoon, planeet en metaal[2].

'Die Töne der Musik hängen folgendermaßen mit den Metallen zusammen':

c	Eisen	Mars	g	Blei	Saturn
d	Quecksilber	Merkur	a	Gold	Sonne
e	Zinn	Jupiter	h	Silber	Mond
f	Kupfer	Venus			

Wanneer we naar deze volgorde kijken, dan kunnen we dat niet direct in verbinding brengen met de volgorde waarop de planeten (vanuit het Ptolemeische wereldbeeld bezien) in het hemelruim staan, want dan zouden we de toonvolgorde: B-D-F-A-C-E-G krijgen.
Maar de volgorde van de 7 tonen blijkt wel overeen te komen met de volgorde van de 7 weekdagen:

Weekdag	**planeet**	**toonladdertoon**	**in het Frans**	**Germaanse God**	**Griekse God**
Zondag	Zon	A	Dimanche		Apollo / Sol
Maandag	Maan	B	Lundi		Artemis
Dinsdag	Mars	C	Mardi	Thir (Tuesday)	Ares
Woensdag	Mercurius	D	Mercredi	Wodan (Woensdag)	Hermes
Donderdag	Jupiter	E	Jeudi	Donar (Donnerstag)	Zeus
Vrijdag	Venus	F	Vendredi	Freia (Freitag)	Aphrodite
Zaterdag	Saturnus	G	Samedi		Chronos

In het boek 'Wetenschap van de geheimen der ziel' beschrijft Rudolf Steiner[3] de gehele kosmische mens- en wereld-evolutie, van het oerbegin tot nu toe, en ook geeft hij een vooruitblik naar de zeer verre toekomst.

[2] Zie: http://fvn-rs.net/PDF/Beitraege/BE-026-1969.pdf - blz. 10

[3] vanuit zijn geestelijk onderzoek, d.w.z. zijn waarnemingsvermogen om de geestelijke wereld te kunnen aanschouwen en daar in het kosmisch wereldgeheugen ofwel in de 'Akashakroniek' te kunnen lezen…

Hij beschrijft dat aan de aarde-evolutie 3 eerdere aarde-incarnaties vooraf gingen, ieder gescheiden door een 'Pralaya', een 'kosmische wereldslaap', ofwel een periode dat de kosmos zich had teruggetrokken in een puur geestelijke, onstoffelijke toestand. De eerdere, aan de aarde-evolutie voorafgaande kosmische evolutiefasen geeft hij de namen van de planeten saturnus, zon en maan, wat dezelfde volgorde is als de weekdagen zaterdag, zondag en maandag. De aarde-evolutie is dan op te vatten als de kosmische dinsdag en woensdag, de kosmische mars- en 'mercuriusdag', omdat de aarde-evolutie uiteenvalt in een voor- en na-christelijke periode. In de marsfase verhardt de aarde door een sterke invloed van de planeet mars tot een vaste steenklomp. Nadat de Zonnegod Christus zich na de dood aan het kruis en na zijn hellevaart en opstanding zich met de aarde en de mensheid verbond begon de kosmische 'Mercuriusfase', want Mercurius is de geneesheer, en Christus is degene die ons van de zondeval verloste (de marciale verhardings- en doodskrachten), de kosmische 'dokter', de genezer, heler, heiler ofwel heiland, want vanuit de alchemie gezien zijn de mercurius-krachten het, die alles in beweging brengen, de genezende krachten. Ofwel: Panta Rei, alles moet bewegen… Het devies van de 'werelddokter'…

Voor de toekomst voorziet Steiner dan nog een kosmische Donderdag, Venusdag en zaterdag, maar omdat de laatste fase a.h.w. het hogere 'octaaf' van Saturnus is (de G) wordt deze de 'Vulcanus-evolutie' genoemd.

Planeet	**weekdag**	**toon**	**Evolutiefase**
Saturnus	Zaterdag	G	Het Oude Saturnus
Zon	Zondag	A	De oude Zon
Maan	Maandag	B	De oude maan
Mars	Dinsdag	C	Aarde-evolutie, 1e helft [4]
Mercurius	Woensdag	D	2e helft Aarde-evolutie [5]
Jupiter	Donderdag	E	Jupiter-evolutie (toekomst)
Venus	Vrijdag	F	Venus-evolutie (toekomst)
Saturnus	Zaterdag	G	Vulcanus-evolutie (toekomst)

Volgens Steiner ontwikkelt de mensheid tijdens deze kosmische evolutie-fasen iedere keer een nieuw wezensdeel, zodat de mensheid tijdens de 1e 4 kosmische evolutiefasen achtereenvolgens een mineraal-, plant-, dier- en mensbewustzijn ontwikkelt (ofwel een dood, slapend, dromend en wakend bewustzijn), en in de toekomstige evolutiefasen zou hij de 3 geestelijke wezensdelen ontwikkelen: Manas, Boeddhi & Atman, ofwel een engel-, aartsengel- en archaibewustzijn. (wat ook mede in zou houden: een 'imaginatief helderziend' bewustzijn, een 'inspiratief helderhorend' bewustzijn en een 'intuïtief heldervoelend' bewustzijn…)

---

[4] In de 1e helft van de aarde-evolutie stolt de aarde zich tot harde, vaste steenklomp met een ijzeren aardkern (van exact de grootte van de planeet mars!!), wat we met de aardse oergrondtoon, de C in verbinding kunnen brengen. (Mars maakte een doorgang door de aarde in de verre oertijd, voordat het zonnestelsel was versteend, verhard en verstard)

[5] De 2e helft van de aarde-evolutie is de na-christelijke evolutiefase. Vandaar dat de D zowel in het D dorisch [in het Middeleeuwse Gregoriaans ed.] als in de D groot Jubel- en gloria-muziek [de Gloria's, Hosanna's, Magnificats, het 'Et ressurexit' ed. in de barokmuziek en latere missen] zo'n belangrijke rol speelt in de christelijke kerkmuziek.

DE ZEVEN PLANETAIRE EVOLUTIE-FASEN[6]:
Samenhangend met de 7 weekdagen en de ontwikkeling van de 7 wezensdelen:

1. Het oude Saturnus;	**Zaterdag**	**Stoffelijk lichaam;**
2. De oude Zon;	**Zondag;**	**Levenskrachtenlichaam;**
3. De oude Maan;	**Maandag;**	**Astraal(ziele)lichaam;**
4. Aarde-evolutie:		
a/ Mars-fase (voor-Christelijk)	**Dinsdag;**	**Ziele-ontwikkeling;**
b/ Mercurius-fase (na Christus)	**Woensdag;**	**Ik-ontwikkeling;**
5. Toekomstige Jupiter-evolutie;	**Donderdag;**	**Geestzelf-ontwikkeling;**
6. Toekomstige Venus-evolutie;	**Vrijdag;**	**Levensgeest-ontwikkeling;**
7. Toekomstige Vulcanus-evolutie;	**Zaterdag;**	**Geestmens-ontwikkeling;**

In de toonsoorten kan men karakteristieken vinden die men met de kenmerken van de kosmische evolutiefasen kan verbinden. (zie voetnoot 6 ↓)

Vanuit elke planetentoon kan men een of meerdere toonsoorten opbouwen, dan zou de toonladder van C (en Cis) een toonsoort zijn met een mars-karakter, D groot een mercurius-karakter, E en Es een Jupiterkarakter etc.

In de praktijk is dat ook meestal zo, en in de muziekliteratuur kan men daar ontelbare voorbeelden van vinden.

Maar eerst gaan we eens kijken wat deze planetentonen ten opzichte van elkaar doen in de toonladder van C groot, d.w.z. de functies van de tonen binnen een toonladder ten opzichte van elkaar, want daarin zien we ook al duidelijke planeten-karakteristieken!

C groot is a.h.w. de toonsoort van de aarde-evolutie, het oeruitgangspunt van onze westerse muziek.

We moeten er daarbij van uit gaan dat in de antroposofische visie de oude 7 planeten een organisch geheel vormen, waarbij de Zon in het midden staat, en waarbij de kwaliteiten van de andere planeten zich in elkaar spiegelen en een polariteit vormen, dat deze met elkaar samenhangen, en tegelijkertijd elkaars tegendeel zijn. Zo spiegelen zich Mars en Venus aan elkaar, zoals bekend de symbolen van man en vrouw, of denk aan Ying en Yan. Ze zijn elkaars tegendeel, maar horen toch bij elkaar, want man en vrouw, Ares en Aphrodite, voelen zich a.h.w. magnetisch tot elkaar aangetrokken, en uit hun verbintenis komt Eros / Amor voort, de verliefdheid ofwel erotiek.

Een ander bij elkaar horend polariteitenpaar zijn Jupiter en Mercurius, ofwel Zeus en Hermes, de waardige Koning en zijn speelse boodschapper ofwel zijn hofnar, de vader en het dansende kind, de heerser en de dienaar, de lord en de dienstmaagd (the nanny…) de loofboom en de slingerplant, etc.

---

[6] In deze schema's staat niet dat de kosmos langzaam verdicht is van warmte (Oude Saturnus), Licht/Lucht (Oude Zon), water, het vloeibare (Oude Maan) naar vaste stof / aarde! (Aarde/Marsfase) - Vandaar de samenhang van Zon met licht (zonlicht) (het lichtend stralende karakter van A groot!) en de invloed van de Maan op het water en eb en vloed (B klein, bv. Hebriden-ouverture-Mendelssohn, Sirènes en Nuages (wolken) van Debussy); C is bij uitstek de aarde-toonsoort, het hameren op de grondtoon is karakteristiek!

Meer over de toonsoorten en de kosmische evolutiefasen is te vinden in:
-Planetentoonsoorten en de kosmische evolutie (2 euro) (Marc van Delft)
-Een inleiding tot de Antroposofie (5 euro) (Marc van Delft – marcvandelft@gmail.com)

Bij het laatste planetenpaar kan men denken aan de polariteit: Superego tegenover het libido, het geweten (saturnus) tegenover de lust (maan), plichtsgevoel tegenover genotzucht, Meester kwel tegenover Billy Turf, de non tegenover de hoer, de priester tegenover de (sex)duivel…

Zon
Venus------Mars
Mercurius----------Jupiter
Maan----------Saturnus

Wanneer we nu de tonen in de bovenstaande volgorde zetten dan zien we de volgende karakteristieken:

Maan	Mercurius	Venus	Zon	Mars	Jupiter	Saturnus
B	**D**	**F**	**A**	**C**	**E**	**G**
BINNENPLANETEN				BUITENPLANETEN		
Vrouwelijke symbolen / mensentypes				Mannelijke symbolen / types		
Labiele doorgangstonen				Stabiele drieklankstonen		
Beweeglijk, zwak, onvast				Statisch, stevig, sterk		
Dissonanten				Consonanten		
Begeren, verlangen [willen]				Doen en denken [wil en verstand]		
Buik en hart [voelen]				Voeten en hoofd		
Vrouwelijke symbolen				Mannelijke symbolen		
Aanpassend, lief				Dominant, autoritair, streng		
Flexibel, modern				Conservatief, verstard		
Moderne / romantische muziek				Oude muziek		

De tonen van de grond-drieklank C E G zijn het uitgangspunt van de muziek.
De TONICA (de drieklank op de grondtoon in C is hier dus C-E-G) is het slotakkoord. Deze tonen zijn de basis van de toonladder. In deze tonen ervaar je stevigheid en kracht, zij zijn a.h.w. de BAAS van de toonladder. Maar ze zijn ook STATISCH en neigen naar verharding en verstarring.
Hier vinden we de tonen met de mannelijke symbolen: Mars, Jupiter en Saturnus, C-E-G.
Mars en Jupiter met hun IJZEREN WIL en Jupiter en Saturnus zijn de verheven DENKERS.
Dit zijn ook de traditionele eigenschappen die aan een ouderwets soort macho-mannen worden toegeschreven.
Het betreft hier de dominante en autoritaire types, die soms wat streng zijn.
Het zijn de KERELS MET RUGGEGRAAT, maar vaak ook CONSERVATIEF en soms zelfs verstard zoals bij Saturnus-typen.
Het gaat dus om de drieklank die uit CONSONANTEN bestaat. Ook oude muziek heeft nog een voornamelijk consonant karakter.
Deze tonen zijn DE BAAS van de toonladder.

De andere tonen, B, D, F [A] die een dissonante relatie met de Tonica hebben zijn “ondergeschikt”, “draaien er omheen” en verlangen ernaar terug om weer in hen op te lossen…
We treffen hier de vrouwelijke symbolen Maan en Venus en de beweeglijke Mercurius aan… deze mensentypen zijn vriendelijk, lief, aanpassend en flexibel van karakter, -we zouden ook kunnen zeggen: A.h.w.“Jeugdig” en “moderner” als Jupiter- en Saturnustypen…
Dissonanten en “labiele tonen” (d-f-a-b) veroorzaken in de muziek: Passie en verlangen, begeerte, bewogenheid en beweging, spanning, pijn en smart, zonder hen is er geen HARTSTOCHT in de muziek. We vinden dit veel meer in moderne en Romantische muziek…
We zouden kunnen zeggen dat in de muziekgeschiedenis de “emancipatie van de dissonant” gelijk liep met de emancipatie van de vrouw, de jeugd en de lagere klassen (binnenplaneten!). In de oude tijden waren de oude mannen en de kerk de baas (Saturnus), de adel (Jupiter) en het leger (Mars).
Nu hebben de vrouwen (Maan-Venus), de jeugd (Binnenplaneten) en het volk (Mercurius) zich geëmancipeerd. In de oude muziek waren de consonanten, de Mars-Jupiter-Saturnus-tonen de baas, in de moderne muziek hebben de dissonanten zich geëmancipeerd, de Maan-Venus-Mercuriustonen!

Een tussenpositie neemt de A in, de ZONNETOON.
In de mineur-parallel-toonsoort A klein is de A de grondtoon, en we weten dat naast de C ook de A een belangrijke toon is, we stemmen immers met de A, en A is de 1e letter van het alfabet.
Als de C grondtoon is staat deze toonsoort in C majeur. Majeur heeft a.h.w. een meer zakelijk, wilskrachtig karakter als het mineur, in mineur klinkt meer innigheid en gevoel, zoals in het Zonne-symbool[7] ook meer gevoel zit als in het Marssymbool.
De Zonnetoon is dus a.h.w. het evenwicht tussen beide.

We kunnen op iedere diatonische toon natuurlijk ook een toonsoort bouwen, waarbij dan de D of de E de functie van grondtoon krijgt.
In D groot met de D als grondtoon krijgt de D natuurlijk a.h.w. een mars- / Aardekarakter /aardefunctie, omdat dit typerend voor de functie van de grondtoon is, en de E in D groot krijgt daar dan een mercuriaal doorgangstoon- en versieringskarakter.
Maar omdat we de toonsoorten toch horen in hun relatie met de oer-grondtoon C, krijgt de toonsoort als geheel a.h.w. een andere kleur als het solide en aardse, stevige en krachtige karakter van C groot.
We zien dat aan de soort muziek waar zo’n toonsoort dan geschikt voor is of waar het zich goed voor leent.
Zo is de D t.o.v. de C de mercuriale doorgangstoon tussen de solide C en E, wat aan de toonsoort D groot, de Mercurius-toonsoort, het karakter geeft van beweeglijkheid, speelsheid, humor, snelheid, watervlugheid, kwikzilverigheid.
Vergelijk eens de 1e en 2e symfonie van Beethoven, de 1e in C met zijn stellige en stevige karakter [1e deel], en de 2e in D, met haar speelse beweeglijkheid en humor, trillertjes, snelle loopjes, en zelfs nadruk op de secunde (finale)!

[7] De Zon hangt immers ook nog met het HART samen, het centrum van het gevoel!

De toonsoorten E en Es karakteriseren zich door het plechtige, verheven Jupiter- / Zeuskarakter, denk aan Moussorgsky's 'De grote poort van Kiew'!

De toonsoort F (Fis) groot (klein) heeft dan eerder een vriendelijk, romantisch, welluidend, weldadig, schoon en vrouwelijk karakter, denk aan het beroemde Adagietto uit Mahlers 5e symfonie (Death in Venice!), geschreven als liefdesbetuiging voor zijn onsterfelijke geliefde, zijn vrouw Alma Mahler…

We moeten dit soort dingen trouwens nooit als absolute dogma's opvatten, want er zijn zeer veel andere invloeden en factoren die in de muziekbeleving een rol spelen. (daar gaan veel van de boekjes van de schrijver over!)

Het saturnuskarakter van G heeft met de kwintbeleving te maken: C-G. In de toonsoort D klein vinden we in de muziekliteratuur vaak eerder stemmingen die men aan het traditionele saturnus-karakter kan toeschrijven, D klein is bij uitstek de toonsoort van de Dood (Schubert: Der Tod und das Mädchen, Mozart: Requiem) en het onverbiddelijke noodlot, het Fatum, bv. de dag des oordeels, de Dies Irae (bv. Dies Irae uit Mozarts Requiem), vaak heeft het een middeleeuws-achtig karakter… Dat onverbiddelijke, meedogenloze karakter van D klein wordt dan veroorzaakt door de 'Saturnus-kwint' (D-A), waarin het gevoelselement van de terts ontbreekt, zoals het slot van Mozarts Requiem, het verpletterende slot van het 1e deel van Bruckners 9e symfonie, of het begin van Wagners Vliegende Hollander-ouverture…

Wel zijn er voorbeelden van de toonsoort G waarbij een ander aspect van het saturnus-karakter naar voren komt, zoals het strijkerskoraal uit 'The unanswered question' van Ives wat het eeuwige en ook het nietsontziende, meedogenloze voortschrijden van de tijd (Chronos!) verbeeldt!

In A groot beleven we het enthousiasme van de grote sext (C-A), de euforie van de Zonnesext, de stralende blijheid, het zonnekarakter! Denk aan bv. de Italiaanse symfonie van Mendelssohn en vele andere naar het 'zonnige zuiden' verwijzende A dur-stukken (capriccio Italien en –Espagnol etc.!).

Typisch voorbeeld van een maanstemming in B klein is het mysterieuze en ook dromerige, nachtelijke begin van Schuberts 8e symfonie. (Unvollendete)

Er zijn van de planetentoonsoorten nog talloze andere voorbeelden te geven[8].

HET BEELD VAN DE MENS - HET HUIS EN DE DRIEKLANK

Als we denken aan de symboliek of het beeld van het huis als beeld van de mens en zijn 3-ledigheid, dan kunnen we dit ook met de 3-klank vergelijken:

G	hoofd	dak van het huis	Geest
E	hart	middelpunt/centrum	Ziel
C	voeten	fundament van het huis	Lichaam

Onderaan vinden we de C, het fundament, de grondtoon, de aarde, de voeten die op de aarde staan.
Boven: het dak, wat het huis van de hemel afsluit, de kwint G.

[8] Bij de schrijver kan men boekjes met CD's met talloze muziekvoorbeelden bestellen, zoals: Toonsoorten, intervallen en melodietypes in samenhang met de planeten-krachten (boekje met CD) 8 euro;
Ook zijn er meerdere boekjes met CD waarbij bepaalde thema's nader zijn uitgewerkt.

De kwint G is ook het hoofd met de zintuigen van waar af je als vanuit een toren een wijds en verheven uitzicht hebt: 'Ik zie rond in de wereld', 'ik zie de sterren boven mij'.
In het hart van het huis (E, de terts) speelt zich het eigenlijke leven af, dit is de ziel van het huis, daar leeft de mens met zijn vreugden (de E als majeur-terts) en smarten (de Es als mineurterts), met de sociale ontmoetingen…
Het Zonne-hart is de huiskamer, het hart van het huis, de salon, waar men praat, musiceert, speelt, ruzie maakt, samen gezellig eet en converseert.

Hier een schema die de 3-heid en de 7-heid vergelijkt:

DO	RE	MI	FA	SOL	LA	SI
C	D	E	F	G	A	B
LICHAAM		ZIEL		GEEST		
C		E		G		
Priem (C-C)		Terts (C-E)		Kwint (C-G)		
Grondtoon		Toongeslacht		Dominant		
Willen		Voelen		Denken		
Fundament		Huis (inhoud)		Dak		
Grondtoon		Terts		Kwint		
Lichaam		Ziel		Geest		
Mars (C)		Jupiter (E)		Saturnus (G)		
Voeten		Hart		Hoofd		
Aarde [Maan]		Zon		Sterren		

De 4-heid en de 4 elementen en het tetrachord

Wat betreft de ziele-wezensdelen vanuit het 9-ledige mensbeeld deed Rudolf Steiner in 'Kunst im Lichte der Mysterienweisheit' op 29-12-1914 de volgende mededeling.
In principe beleeft de mens de muziek vanuit het astraallichaam, maar vanuit het astraallichaam stoot men dan a.h.w. aan de andere wezensdelen bij de verschillende intervallen, en wel de volgende wezensdelen:

Kwint	Bewustzijnsziel	C-G	]	
Kwart	Verstandsziel	C-F	]	IK
Grote terts	Gewaarwordingsziel	C-E	]	
Kleine terts	Astraallichaam	C-Es		astraallichaam
Sekunde	Etherlichaam	C-D		levenslichaam
Priem	Fysiek lichaam	C-C		stoffelijk lichaam

Het Ik (zelfbewustzijn) van de mens begint te ontwaken gedurende de ontwikkeling van de zielewezensdelen, we kunnen dan ook de kwart wel zien als het interval van 'het ontwaken van het IK'… (denk aan het opwekkende militaire trompetsignaal, of het begin van de Marseillaise)
Zo kan men dan de 4 intervallen van het tetrachord ook met het 4-ledig mensbeeld in verband brengen.

C	**(G)**	**aarde**	**stoffelijk lichaam**	**minerale wereld**	**stevigheid, kracht, rotsen**
D	**(A)**	**water**	**levenslichaam**	**plantenwereld**	**het vloeiende, de natuur**
E	**(B)**	**lucht**	**astraallichaam**	**dierenwereld**	**gevoel, passie, liefde, hart**
F	**(C)**	**vuur**	**IK**	**de mens**	**vonk, warmte, (F=Christus)**

In dit schema zie je alsmede hoe het 4- en 7-ledige systeem elkaar doordringen en met elkaar samenhangen:

Tetrachordtoon:	**C**	**D**	**E**	**F**
Interval:	**priem**	**secunde**	**terts**	**kwart**
Element:	**Aarde**	**Water**	**Lucht**	**Warmte / Vuur**
Natuurrijk:	**minerale wereld**	**plantenrijk**	**dierenrijk**	**mensenrijk**
Wezensdeel:	**stoffelijk lichaam**	**etherlichaam**	**astraallichaam**	**IK**
Interval:	**priem**	**secunde**	**terts**	**kwart**
muz. functie:	**grondtoonfunctie**	**versieringstonen**	**toongeslacht**	**(F=versieringstoon)**
Staat voor:	**De Dood**	**leven, beweging**	**gevoel (=stabiel!)**	**(F=verlangen)**
harm. functie:	**Tonica**	**bv. doorgangstonen**	**bv. majeurterts**	**(F=Subdominant)**
Chakra:	**stuitchakra (voet-)**	**buikchakra**	**hartchakra**	**(F=keel/ hoofd…?)**
Lichaam:	**voeten**	**buik**	**hart-longen**	**(F=keel/ hoofd…?)**
Tetrachordtoon:	**G**	**A**	**B**	**C**
Muz. Functie:	**Dominant**	**Sext**	**Septiem**	**Octaaf**
Interval:	**G-G-priem**	**G-A-secunde**	**G-B-terts**	**G-C-kwart**
Wezensdeel:	**stoffelijk lichaam**	**etherlichaam**	**astraallichaam**	**IK**
Bewustzijn:	**Dood**	**Slapend**	**Dromend**	**Ik ontwaak**
Tetrachordtoon:	**G**	**A**	**B**	**C**
Evolutiefase:	**Oude Saturnus**	**Oude Zon**	**Oude Maan**	**Aarde / Marsevolutie**
Geschapen:	**Oerniets (warmte)**	**Licht, lucht**	**water, vloeibaar**	**Aarde, vaste materie**
Aanleg van:	**Hoofd**	**hart-longen**	**buikorganen**	**voeten, ledematen**

Kijken we naar de muziekgeschiedenis, dan zien we dat er in de melodische beweging in de muziek van een bepaalde periode een tendens is in de richting van het domineren van een bepaald interval.
Daarin kunnen we die 4 elementen heel duidelijk herkennen.

In de Middeleeuwse gregoriaanse muziek, met name het psalmodiëren domineert de **priem**, de toonsherhaling, dat geeft aan die muziek een soort **doodse**, versteende en **verstarrende** werking (de muzikale winter…).

De muziek en de andere kunsten komen na de doodse Middeleeuwen a.h.w. 'tot leven' in 'de lente' van de Renaissance… In de Renaissancemuziek en vooral de Barokmuziek domineert de **secunde-beweging**, denk aan bv. Bach. Dat geeft aan deze muziek de associatie met water, van een eeuwig stromende zee van tonen, als een beekje of een rivier die eeuwig voortstroomt…
Na de doodse melancholie van de Middeleeuwen overheerst hier meer het rustige, moderato van het **flegmatische temperament**, de stromende muziek van bv. Bachfuga's, het kabbelende beekje, 'Fortspinnungstypus'.

In de 18e eeuw, de klassieke tijd van Haydn en Mozart domineren zowel in melodie als begeleiding de gebroken 3-klanken, met name **tertsen**. (denk bv. aan de sonate facile van Mozart). Deze muziek is licht en 'luchtig'. Het zeer snelle presto-tempo ontstaat. Denk aan Mozart! We komen a.h.w. in de 'zonnige' 'zomer' van de muziekgeschiedenis, de speelse, in de hoogte dansende humor en vrolijkheid van het **sanguinische temperament**.

Met Beethoven komt het **Cholerische IK-vuur** in de muziek, geïnspireerd als hij was door de Franse revolutiemuziek met haar heroïsche martiale opstijgende kwarten zoals bv. het begin van de Marseillaise…[9]

[9] Wie meer wil weten over dit onderwerp kan bij Marc bestellen:
De 4 elementen in de muziek - Boek met 2 CD's - 10 euro;
Ook interessant kan zijn het boekje: 'Kunstvormen in samenhang met de 4 elementen'
Marc van Delft is ook componist, hij heeft deze theorie verwerkt in zijn 3e symfonie 'de 4 elementen'. Van deze symfonie heeft hij een film gemaakt met beelden en teksten met uitleg. Deze film als DVD is ook te bestellen bij Marc van Delft. [marcvandelft@gmail.com]

Samenvatting van de muziekgeschiedenis:

Interval	tijdperk	melodie	temperament	element
priem	Middeleeuwse muziek	verstard	melancholisch	aarde
secunde	Renaissance → Barok	stromend	flegmatisch	water
terts	klassieke tijd (bv. Mozart)	luchtig	sanguinisch	lucht(ig)
kwart	Beethoven → Romantiek	vurig	cholerisch	vuur(ig)

De 12 (24) toonsoorten in samenhang met de dierenriem

Een leerling van Steiner zou reeds in 1922 en belangwekkend boek over de samenhang tussen toonsoorten en dierenriemtekens hebben geschreven. Dat was nog tijdens het leven van Steiner, en deze zou zich met de inhoud van het boek hebben kunnen verenigen.[10]

De mens en het jaarverloop: De twaalf astrologische symbolen zijn twaalf stadia die de zon aandoet op haar jaarlijkse reis door het kosmische hemelruim. Ieder jaar opnieuw leven wij weer mee met de seizoenen: lente, zomer, herfst, winter, in het toenemen en afnemen van de licht- en warmtekrachten van de zon en de doods- en opstandingsprocessen in de natuur. De twaalf dierenriemsymbolen hebben ook hun samenhang met de toe- en afname van Licht en duisternis in de muziek.

Licht en duisternis in de muziek: In de wereld van de muziek vinden we evenzeer het equivalent van licht- en duisternis-krachten op auditief niveau. De meest voor de hand liggende samenhangen zijn de volgende:

licht	*duisternis*
hoge tonen	lage tonen
melodie	bas (begeleiding)
stijgende melodie	dalende melodie
grote intervallen	kleine intervallen
majeur	mineur
kruizen	mollen

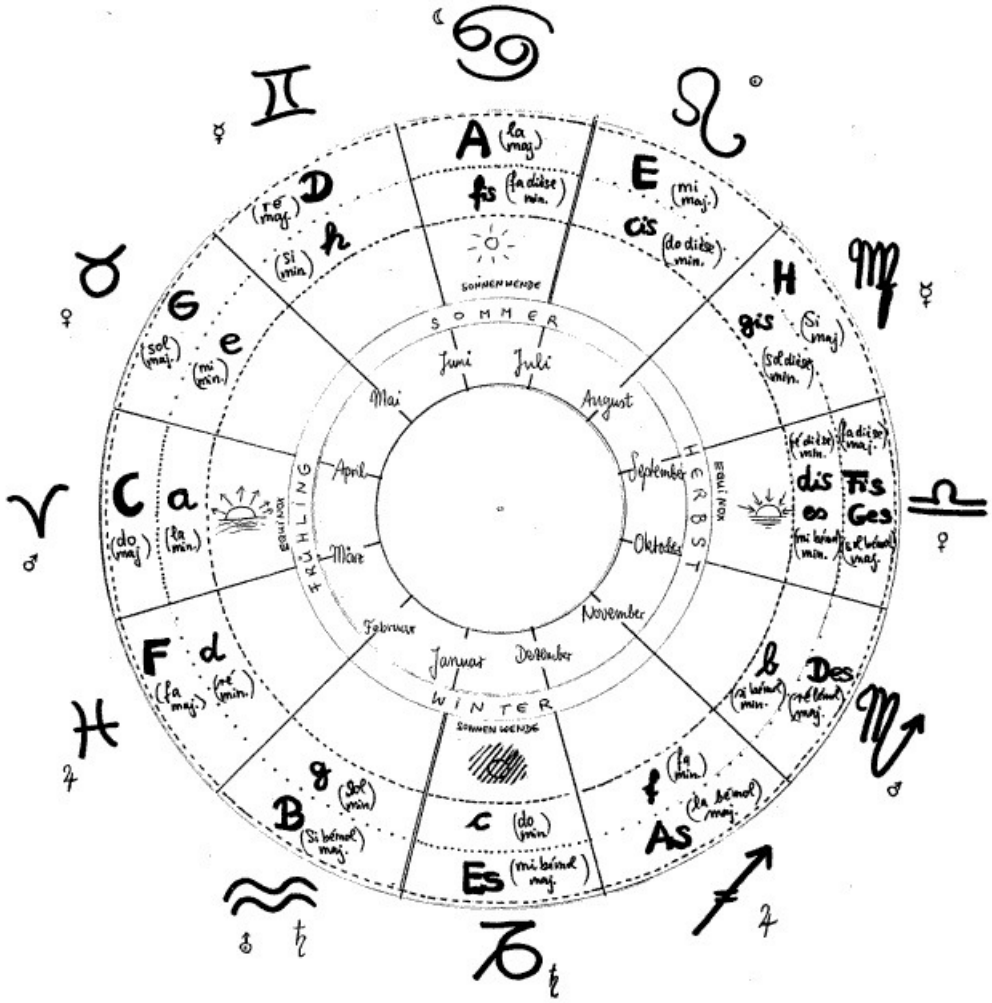
[10] http://www.perseus.ch/wp-content/uploads/2012/02/Interview_Stefan-Mickisch.pdf

Citaten uit dit interview met Wagner- en toonsoortenkenner Stefan Mickisch: 'Die sinnlich-sittliche Qualität der Tonarten hat wohl erstmals Hermann Beckh in seiner Schrift Vom Wesen der Tonarten, die 1922 in erster Auflage erschienen ist, systematisch dargestellt.' – 'Beckh war ein profunder Musikwissenschaftler. IS: Steiner hat seine diesbezüglichen Forschungsergebnisse bestätigt.'

– Belangwekkende boeken over dit onderwerp:
A/ Hermann Beckh, Die Sprache der Tonart in der Musik (278 Seiten);
B/ Sigismund von Gleich: De toonsoorten: hun gevoelswaarden en kosmische achtergronden volgens goetheanistische en geesteswetenschappelijke inzichten.
C/ Friedrich Oberkogler, Tierkreis und Planetenkräfte in der Musik.
D/ Ute Knochenhauer: Das Intervallerleben der Tonarten im Quintenzirkel;

Men kan ook bij Marc van Delft (tegen kostprijs) boekjes met CD (met talloze muziekvoorbeelden) bestellen; (marcvandelft@gmail.com)
Zeer aan te raden is bv. :
'Toonsoorten in samenhang met de dierenriem' (boekje met CD) - 8 euro;

Schema van de 12 / 24 toonsoorten naar Hermann Beckh:

De twaalf (24) toonsoorten kan men met de twaalf dierenriemsymbolen in verband brengen:

Widder:	**RAM:**	**C-Dur /**	**a-moll**	
Stier:	**STIER:**	**G-Dur /**	**e-moll**	
Zwilling:	**TWEELINGEN:**	**D-Dur /**	**h-moll**	**(b mineur)**
Krebs:	**KREEFT:**	**A-Dur /**	**fis-moll**	
Löwe:	**LEEUW:**	**E-Dur /**	**cis-moll**	
Jungfrau:	**MAAGD:**	**H-Dur /**	**gis-moll**	**(B Majeur)**
Waage:	**WEEGSCHAAL:**	**Ges-Dur /**	**es-moll**	
Skorpion:	**SCHORPIOEN:**	**Des-Dur /**	**b-moll**	**(bes mineur)**
Schütze:	**BOOGSCHUTTER:**	**As-Dur /**	**f-moll**	
Steinbock:	**STEENBOK:**	**Es-Dur /**	**c-moll**	
Wassermann:	**WATERMAN:**	**B-Dur /**	**g-moll**	**(Bes groot)**
Fische:	**VISSEN:**	**F-Dur /**	**d-Moll**	

Het Toonladdersysteem:
Er zijn twaalf halve tonen in het octaaf. Vanaf de C vinden we twaalf "chromatische" halve toonsafstanden, na B komen we weer op C uit.
De 12 tonen zijn: **C – Des – D – Es – E – F – Fis – G – As – A – Bes - B.**

Nu kunnen we op elk van deze tonen een *toonladder* maken. Een toonladder, waar we in de westerse muziek er twee soorten van hebben, namelijk majeur en mineur, is de basis van de muziek; van de deze tonen maakt de componist gebruik als hij een muziekstuk in een bepaalde toonsoort maakt.

De Kwintencirkel: We kunnen op elke toon uit het rijk van de twaalf chromatische halve tonen een toonladder opbouwen door tonen chromatisch te verhogen of te verlagen. Zo krijgen we twaalf toonladders.

We ordenen de toonladders in de *zg. kwintencirkel*:
De nieuwe toonladder staat bij de kruizentoonsoorten steeds een kwintinterval[11] hoger. Door het toevoegen van een kruis krijgen we een chromatische verhoging in de zgn. kruizentoonladders. In de volgende kruizentoonladder van de kwintencirkel verhogen we iedere keer de ***7e toon*** (van kleine naar grote septiem t.o.v. de grondtoon, G-F=kleine septiem, G-Fis= grote septiem):

C	D	E	F	G	A	B	C
G	A	B	C	D	E	Fis	G
D	E	Fis	G	A	B	Cis	D
A	B	Cis	D	E	Fis	Gis	A
E	Fis	Gis	A	B	Cis	Dis	E
B	Cis	Dis	E	Fis	Gis	Ais	B
Fis	Gis	Ais	B	Cis	Dis	Eis	Fis

Wordt er echter een mol, een chromatische verlaging, toegevoegd, dan krijgen we de zgn. mollentoonladders. We dalen iedere keer een kwint en steeds wordt de 4e toon chromatisch verlaagd van de overmatige naar de reine kwart. (F-B=overmatige kwart, F-Bes=reine kwart)

C	D	E	F	G	A	B	C
F	G	A	Bes	C	D	E	F
Bes	C	D	Es	F	G	A	Bes
Es	F	G	As	Bes	C	D	Es
As	Bes	C	Des	Es	F	G	As
Des	Es	F	Ges	As	Bes	C	Des
Ges	As	Bes	Ces	Des	Es	F	Ges

Enharmoniek: Men ziet dat de toonladder op Fis en Ges weliswaar andere namen hebben, maar op de piano gespeeld dezelfde toetsen/tonen zijn. Dit verschijnsel noemt men in de muziektheorie: *'enharmoniek'*, d.w.z.: tonen die hetzelfde klinken (dezelfde toetsen op de piano hebben), maar anders heten, d.w.z. van andere "diatonische stamtonen" zijn afgeleid.
De Fis is een verhoogde F, de Ges is een verlaagde G.

[11] Kwintafstand = afstand van 5 tonen, bv. C –G; C-D-E-F-G, de afstand tussen toon 1 en 5 = kwint;

Majeur en Mineur – Licht en Donker: Behalve de majeur toonladder, die over het algemeen voor vrolijke, opgewekte muziek gebruikt kan worden, hebben we het andere toongeslacht: mineur, die voor sombere, droevige muziek gebruikt kan worden. De mineurtoonladder heeft een andere intervalstructuur dan de majeurtoonladder: de toonladder van A mineur bijvoorbeeld heeft evenals C majeur geen voortekens: A B C D E F G A; zij zijn dus paralleltoonsoorten van elkaar. Als we C majeur en C mineur met elkaar vergelijken, dan zien wij al wat het verschil is tussen beiden:

C D E F G A B C majeur
C D Es F G As Bes C mineur

In C mineur vinden we drie chromatische verlagingen, Es, As en Bes.

-Andersom vergelijken we A majeur en A mineur met elkaar:

A B C D E F G A mineur
A B Cis D E Fis Gis A majeur

Nu zien we dat majeur drie chromatische verhogingen heeft t.o.v. mineur: Cis Fis en Gis.
Dit brengt ons al op het spoor van de betekenis van chromatische verhogingen en verlagingen, ofwel kruizen en mollen in de muziek. Bij *verhogingen* wordt de toon a.h.w. lichter, helderder, stralender; bij een *verlagingen* wordt hij donkerder, troebeler, duisterder. Vandaar dat bij de drievoudige verlagingen in C de toonsoort het neerslachtige, donkere en sombere karakter van mineur krijgt, en bij de drievoudige verhogingen in A krijgt de toonsoort het stralende, lichte en opgewekte van majeur. Het stemmingsverschil tussen majeur en mineur is een groot verschil en ook tamelijk duidelijk te horen.

MAJEUR EN MINEUR

Als men puur het tonenmateriaal van majeur en mineur gevoelsmatig op zich in laat werken (zonder muzikale context) dan zou men kunnen zeggen dat majeur met de gevoelskracht van sympathie, mineur met de gevoelskracht van antipathie te maken heeft. Hier puur in de zin bedoeld van: sympathie als de kracht van de openheid, waardoor iemand gaat stralen, zich naar buiten toe opent. De antipathie, puur als kracht van de geslotenheid, waardoor een mens zich naar binnen terugtrekt, zich afsluit. Sympathie- en antipathie-gevoelens kunnen zich in allerlei archetypische tegenstellingen voordoen: ja - nee; liefde - haat; vreugde - smart; 'Himmelhoch Jauchzend - zum Tode betrübt'; optimisme - pessimisme; licht - duisternis; centrifugale kracht - centripetale kracht; wereld - ik; object - subject; altruïsme - egoïsme; actief - passief; opstanding - dood; verbinden - afscheiden, etc.
Mineur heeft melodisch een dalende tendens, wat muzikaal overeenkomst met het zich naar binnen terugtrekken in het eigen ik (antipathie). Majeur heeft een stijgende tendens wat zijn equivalent vindt in het zich naar buiten toe keren (sympathie, bijvoorbeeld enthousiasme).

DE 12 MAJEUR-TOONSOORTEN

De lichte, de kruizentoonsoorten hangen samen met lente en zomer ofwel ochtend en middag. De donkere, de mollentoonsoorten met herfst en winter ofwel avond en nacht. In deze visie op de dierenriem wordt het jaarverloop ook met het dagverloop vergeleken: De ochtend met de Ram en de lentetekens, de middag met de zomertekens etc..

Zoals al beschreven: De twaalf (majeur-)toonsoorten worden gerangschikt in de zgn. kwintencirkel, d.w.z. de volgorde der toonladders is steeds het interval van een kwint hoger, c.q. lager. (kwint = vijf toonstappen verwijderd C-G bijvoorbeeld)

Gerangschikt in de volgorde van de kwintencirkel, zien we dat vanaf C via G naar D etc. er iedere keer een kruis bijkomt, en de toonsoorten iedere keer een nuance lichter en helderder worden.
Dit komt overeen met het proces van het begin van de lente (Ram) naar de zomer toe, waarbij het steeds lichter, helderder en warmer wordt.
Denken we nu a.h.w. terug vanaf C groot naar de mollenrichting, dan komt er bij F en Bes etc. iedere keer een mol bij. We gaan terug van april naar de winter en de toonsoort en het jaargetijde wordt steeds kouder en donkerder.

Er zijn frappante zaken te ontdekken als men de zeer vele sprekende muziekvoorbeelden beschouwt, vooral als men de opposities bekijkt van de 'vaste tekens', ofwel het stoffelijke kruis van de dierenriem.
Een kenmerkende tegenstelling is bv. die tussen C groot / Ram en Fis/Ges groot / Weegschaal.

De krachtige, stevige, zakelijke, nuchtere, stemming van C groot, recht voor zijn raap, vaak hamerend op de grondtoon, zelfverzekerd, staat hier tegenover het weifelende, aftastende, voorzichtige karakter van Fis/Ges.
Men ziet aan de toonsoort Fis/Ges aan het feit dat we hier de enharmonische overgang van de kruizen- naar de mollentoonsoorten vinden een aanwijzing voor het weegschaalkarakter, namelijk, het tweeslachtige karakter:
Is de toonsoort nu juist heel licht door de 6 kruizen, of is hij juist heel donker door de 6 mollen…??? Dat is hier heel onduidelijk en onzeker…
We twijfelen of weifelen, we wegen hier af: Is het donker… Is het licht… naar welke kant zal de weegschaal doorslaan…

Deze toonsoort is in tegenstelling tot het heroïsch-mannelijke en zelfverzekerde C groot juist mild, vriendelijk, romantisch en dromerig van karakter, denk aan de prelude in Fis dur van Chopin, of de Ges dur impromptu van Schubert, en zet dat tegenover de heroïsche en drammerige finale van Beethovens 5e symfonie, of het begin van de Wandererfantasie van Schubert.
Het mooiste weegschaalvoorbeeld is wel prelude 'la fille aux cheveux du lin' (in Ges groot) van Debussy. Typerend is het steeds heen en weer gaan van de stijgende en dalende melodiebeweging, als een wankelende weegschaal…

De Ram hangt samen met de zonsopgang en het begin van de lente, en inderdaad beelden componisten vaak de zonsopgang uit in C groot, zoals het begin van 'Also sprach Zarathustra' van Richard Strauss of het slot van de 'Gurrelieder' van Schönberg. Ook kenmerkend is de schepping van het licht uit Haydns 'die Schöpfung' (typerend is 'de doorbraak maar het licht'!).
Ook 'On hearing the First cucku in spring' van Delius staat in C groot.
Bijna alle eerste symfonieën staan in C!! Want de Ram is het eerste teken!

De polariteit Es dur tegenover A dur is ook zeer frappant: De midwinter-toonsoort Es dur is met haar 3 mollen duidelijk de donkerste toonsoort van de kwintencirkel, terwijl de midzomertoonsoort A groot juist de meest lichte en stralendste (Zonne-) toonsoort is! In 'A midsummer marriage' van Michael Tippet wordt A dur vaak gebruikt om naar de Midzomer te verwijzen (het midzomervuur), en A dur is bij uitstek de toonsoort om 'het zonnige zuiden' te verbeelden, terwijl Es dur bij uitstek een toonsoort is die een oerbegin vanuit een oerniets, een saturnale (Steenbok!) oerduisternis uitdrukt, bv. het begin van Wagners Rheingold (5 minuten Es dur-akkoord!), het begin van Bruckners 4e symfonie, en zelfs het begin van Haydns 103e symfonie met de paukenroffel… Deze voorbeelden beginnen ook vanuit de laagte, met diepe, duistere klanken. Terwijl bv. de Ouverture Lohengreen van Wagner juist begint vanuit hele hoge, lichte, stralende A-groot-klanken!

De toonsoort G groot van de stier, de lentemaand mei is de allermeest 'vrolijke' toonsoort, de toonsoort van de kinderliedjes, het volklied, de herderlijke, blije, naïeve en onschuldige sfeer van Mozarts Papageno-liederen uit de Zauberflöte. Dit staat in schril contrast met de diepzinnige en meer tragisch-weemoedige, herfstachtige afscheidstoonsoort Des groot, van de scorpio, die typerend is voor diepzinnige Adagio's, vaak 'een afscheid van het leven', zoals het slot van Mahlers 9e symfonie, het slot van de Adagio's uit Bruckners 7e en 8e symfonie, of de avondstemming van 'des Abends' van Schumann, de prelude van Chopin, de Impromptu van Schubert.
Vergelijk dat met bv. de vrolijke 8e symfonie van Dvorack, in volksliedstijl.

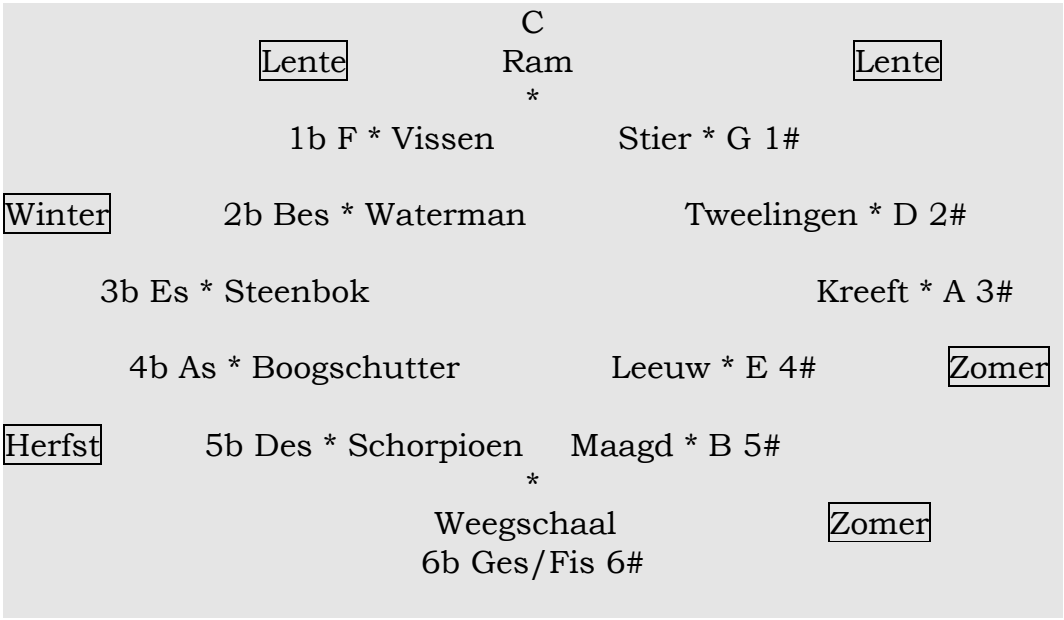
De verheven, goudstralende, edele toonsoort E groot hoort bij de Leeuw, het Koninklijke Zonnedier, groots, stralend, nobel, zoals de 7e Bruckner (slot 1e / 4e deel), de prelude van Chopin, Wagners Pelgrimskoor uit Tannhäuser.
Die Koninklijke stemming staat in groot contrast met de 'rebellentoonsoort' Bes groot van de Waterman, bij uitstek de toonsoort van de franse revolutie (de Marseillaise, zoals de versie van Berlioz) of denk aan het rebellenthema uit 'Starwars' van John Williams. In dezelfde tijd dat de nieuwe heerser over Waterman Uranus werd ontdekt en de franse en Amerikaanse revolutie het juk van de oude adellijke dictatuur afwierpen ontstonden de Blaas- en straatorkesten van de franse revolutie en het leger, de harmonie-orkesten, waarbij bijna alle instrumenten in Bes zijn gestemd, zoals de trompetten en klarinetten, zodat de meeste marsmuziek of revolutionaire straatmuziek in Bes groot staat!

Overigens vind ik persoonlijk niet in alle gevallen de samenhang met het dierenriemteken even duidelijk of overtuigend. (vooral niet in mineur!!)

De milde, lyrische, ingetogen en meer licht maar toch 'mollig' klinkende toonsoort As groot vind ik moeilijk te beleven in samenhang met het wilde, fanatieke en vurige karakter van de boogschutter, alhoewel de 4 mollen en het bezonnen karakter misschien wel met de adventstijd of 'de donkere dagen voor kerst' zijn te verbinden… (denk aan de Schubert-impromptu)

Het D groot van de Tweelingen heeft de Mercuriustoon D als grondtoon, en Mercurius is ook de heerser over Tweelingen. Er zijn veel voorbeelden waar-bij het speelse en kwieke karakter van Mercurius en Tweelingen in deze toonsoort zijn te beleven zoals bv. de Ouverture 'Le Nozze di Figaro' van

Mozart, de 2e symfonie van Beethoven, de 1e en 5e symfonie van Mahler, -zie bv. het humoristische slot van het 1e deel van Mahlers 1e, en de finale van zijn 5e symfonie. Maar D groot heeft ook een duidelijk zonnekarakter, het is de ' Michaelische' toonsoort van de 'Overwinnaar', denk aan het slot van Beethovens 9e symfonie, het slot van Bruckners 3e symfonie of het eind van Brahms' 2e symfonie. En D groot kan ook groots en plechtig zijn (bv. het slot van Sibelius' 2e symfonie, het slot van Mahlers 3e, Haendels Halleluyah-koor, het slotkoor van de Messiah, het slot van Coplands 3e symfonie, etc.). Maar in juni gaat de zon dan ook als overwinnaar naar zijn hoogste punt toe!

Majeurkwintencirkel

In F groot, Vissen, komen we geregeld het Vissenthema tegen van 'het offer aan het kruis', Christus, die door de Ichtus werd gesymboliseerd en op Golgotha 'de zonden (het leed) van de wereld' (van de mensheid) op zich nam. Reeds in de Middeleeuwen werd de toon F als 'de toon van Golhotha' gezien. Het Vissentype dat leeft vanuit medelijden en meevoelende empathie, vinden we bv. in het Sentathema uit Wagners Vliegende Hollander-ouverture (de jonkvrouw die over zee uitkijkt en zich wil opofferen voor de Vliegende Hollander), of het 'Zalig zij die leed dragen' uit Brahms' Deutsches Requiem. Het 'neemt en eet, dit is mijn lichaam' uit Bach's Mattheuspassion, (Christus die het brood breekt en op zijn offer wijst) staat ook in F dur. Ook een typische Vissenthematiek hebben: Verdi, Requiem: 'Recordare'; Fauré: Requiem, 'Agnus Dei'. Ook de prelude van Chopin heeft een typisch Vissenkarakter…

B groot is bij uitstek de toonsoort van de Maagd, de 'hemelse jonkvrouw', het beeld van de ' femme fragile', zoals bv. jonkvrouw Beatrice in het Paradiso / Magnificat uit Liszt's Dante-symfonie. Heel vaak betreft het hier een schone jonkvrouw uit een romantisch liefdesdrama, die de liefdesdood sterft, zoals het eind van Tristan und Isolde van Wagner (Liebestod), Romeo en Julia en het Zwanenmeer van Tsjaikowsky, 'A village Romeo and Juliet' van Delius, en zelfs het einde van Bernsteins Westsidestory (hier blijft Maria leven…). Het gaat vaak om tere muziek, met harp-arpeggio's en hoge violen…

B groot is de meest hemelse toonsoort, wat we ook goed kunnen horen aan het slot van 'Also sprach Zarathustra' van R. Strauss en het B-dur gedeelte aan het eind van 'Neptune' uit 'The Planets' van G. Holst.

DE 12 MINEURTOONSOORTEN

In de 12 mineurtoonsoorten is de samenhang met een dierenriemteken lang niet zo duidelijk beleefbaar als in de toonsoorten in majeur, wat a.h.w. wat neutraler en daardoor 'objectiever' is. In mineur worden we a.h.w. zodanig overweldigd door het karakter van wanhoop, droefheid, lijden, pijn, smart en ellende, dat we a.h.w. niet meer zo onbevooroordeeld naar het lichtheid van de kleur kunnen luisteren. Ook hele licht- en zomersgekleurde toonsoorten zoals B klein zijn vaak toch zeer pathetisch, zoals de 'symphony pathetique' (6e) en de Manfredsymfonie van Tsjaikowsky, de Hohe Messe van Bach (1e deel, Kyrie), zodat de lichte kleur van de toonsoort maar weinig soelaas biedt.

We komen hier ook bij de vaststelling dat we eigenlijk bij ieder werk weer opnieuw moeten kijken wat aan het stuk in samenhang met de toonsoort het werkzame bestanddeel is, de samenhang met de lichtheid van kleur en het dierenriemteken (jaargetijde), het planetenkarakter, het element, de zielekracht of andere factoren die hier niet aan de orde kunnen komen.

In veel mineurstukken werkt meer de samenhang met de planetentoon.

Veel stukken in B klein hebben eerder een Maan-karakter als een Tweelingen-karakter, ze zijn nachtelijk, mysterieus, dromerig, etc. zoals Schuberts 8e symfonie, (1e deel, begin), de scene uit 'Het Zwanenmeer' van Tsjaikowsky, het begin van 'De onzichtbare stad van Kitesj' van Rimsky Korsakow (alledrie met een hobosolo en geheimzinnige strijkerstremolie!).

C klein heeft vaak eerder een Marsstemming als een Steenbokstemming.

Mineur is heel vaak een afgeleide van majeur, dat kan zowel van de gelijknamige als de paralleltoonsoort zijn… C klein neemt het strijdvaardige Ram-Marskarakter van C groot over, Es klein het majestueuze Jupiter-karakter van Es groot, B klein neemt ook soms het tere, hemelse en Maagdelijke karakter van B groot over, zoals in het voorspel uit 'la Traviata' van Verdi, etc.

Het heroïsche B klein van de Walkürenrit van Wagner kan men afleiden van de heroïsche paralleltoonsoort D groot, waar de muziek naartoe moduleert.

Maar er zijn toch ook wel duidelijke dierenriemverbindingen in mineur mogelijk: De verbinding van D klein met de dood kan men afleiden van de Vissenthematiek, die als laatste teken ook staat voor de dood, het einde. Het is ook de lijdenstijd, het beeld van Goede Vrijdag en de kruisiging, een onverbiddelijk noodlot…!! D klein staat dan ook werkelijk voor de dood en het einde!! Het laatste werk van 4 grote componisten, wat zij niet eens konden voltooien omdat de dood hen kwam halen staat in D klein!! Mozarts Requiem, Bach's 'Die Kunst der Fuge', Bruckners 9e symfonie en Schumann's 4e symfonie!!

A klein heeft ook vaak een drammerig Ram-karakter, zoals het 'alla marcia' uit 'Les Preludes' van Liszt of het 'Confutatis' uit het Requiem van Mozart.

Waterman-thematiek (de 1905-revolutie!) verbonden met G klein vinden we bv. in de 11e (!) symfonie van Sjostakowitsj!! (Waterman is het 11e teken!!)

Marc van Delft, 21 januari 2013